

Tegengif voor uitsluiting

De Waalse sociale economie

Benoit Drèze

Ingenieur en expert in de sociale economie

Hoe is de Waalse sociale economie georganiseerd? Wat zijn leerwerkbedrijven en integratie-ondernemingen en hoe worden ze financieel en politiek gesteund? Om de werkloosheid het hoofd te bieden zal volgens Benoit Drèze meer creativiteit aan de dag gelegd moeten worden.

Het industriële tijdperk takelt af, aangevreten als het is door de 'ieder voor zich' mentaliteit en de zwaarmoedigheid. Ten onrechte menen wij dat het ons aan sociale referentiepunten ontbreekt om het commerciële 'diensttijdperk' het hoofd te bieden. Op vaak discrete wijze hebben talrijke burgers gekozen voor een 'solidaire' beroepstaak. De activiteiten die zij uitvoeren, zijn talrijk en divers: vorming, sportieve en culturele activiteiten, hulp aan personen, aanwezigheid in de vierde wereld, acties in de derde wereld, milieubescherming, wijkverenigingen, belangengroeperingen, enz. De structuren zijn al even verscheiden: individuele initiatieven, coöperatieven, ziekenfondsen en vooral een veelheid aan verenigingen. Deze activiteiten, die noch onder de privé-sector noch onder de overheidssector vallen, kunnen onder de gemeenschappelijke noemer 'sociale economie' worden samengebracht.

Wat is sociale economie? [1]

Deze derde sector is in België, zelfs vanuit het oogpunt van de economische impact, heel wat belangrijker dan men denkt. Hij is goed voor een activiteitenvolume van 2.000 miljard fr. per jaar, 250.000 banen en een vrijwillige inzet van mensen uit alle lagen van de bevolking. Ongeveer 23% van de gezinnen besteden gemiddeld

12 uur per maand aan vrijwilligerswerk [2]. De bruto toegevoegde waarde van activiteiten uit de sociale economie bedraagt 550 miljard fr. of 8% van het BNP [3]. Indien men de sociale economie als een volwaardige activiteitensector beschouwt, dan is het één van de belangrijkste sectoren van het land (zie tabel blz. 8).

De 'Conseil Wallon de l'Economie Sociale' (CWES: Waalse Raad voor Sociale Economie) geeft volgende definitie van sociale economie: "De sociale economie groepeerde de economische activiteiten van - voornamelijk coöperatieve - vennootschappen, van ziekenfondsen en van verenigingen waarvan de ethiek in de volgende principes tot uiting komt":

1. Het einddoel is diensten verlenen aan de leden of aan de collectiviteit, veeleer dan winst te maken. Het einddoel van een onderneming van sociale economie is het tot een goed einde brengen van de activiteit. Het financiële voordeel dat daar eventueel uit voortvloeit, is slechts een middel om dat doel te bereiken.
2. De beheersautonomie, die aan de basis ligt van elke verenigingsdynamiek, onderscheidt de sociale economie van de overheidssector.
3. Het democratisch besluitvormingsproces komt tot uiting in het principe 'één mens, één stem'. Hoewel dit principe makkelijker toe te passen is in kleine structuren dan in grote, blijft het een

Tabel: wat houdt sociale economie in?

Sectoren	Leden	Banen	Activiteitsvolume
Verenigingen		209.100	259.080
sociale en socio-medische verenig. (incl. ziekenh.)	1.400.000	101.600	54.900
ziekenhuizen		35.900	110.500
beroepsverenigingen	2.056.000	44.200	65.400
opleiding	1.464.000	11.700	11.000
cultuur	399.000	10.700	9.200
toerisme en leefmilieu	285.000	1.230	770
sport	1.350.000	1.840	3.700
niet-sportieve ontspanning	862.000	550	1.700
ontwikkelingshulp	6.100	610	770
religieuze activiteiten	12.300	770	1.140
Coöperaties	1.623.330	34.113	1.436.989
verzekeringen		7.139	41.307
farmaceutische distributie	455.060	2.937	15.292
landbouwprodukten	48.270	7.249	108.564
voedingsdistributie		573	2.085
varia [4]	60.000	8.000	100.000
spaarkrediet	1.060.000	8.215	1.169.741
Ziekenfondsen	5.907.124	11.475	423.355
christelijke ziekenfondsen	2.654.409	4.979	178.381
socialistische ziekenfondsen	1.653.641	3.626	132.673
beroepsziekenfondsen	919.938	1.400	63.745
liberale ziekenfondsen	408.882	640	29.463
neutrale ziekenfondsen	270.254	930	19.093
Totaal [5]		254.688	2.119.424

algemene referentie en een ultiem redmiddel voor de leden.

4. Personen en arbeid hebben voorrang op het kapitaal bij de verdeling van de inkomsten. Deze ruime formulering heeft het voordeel dat ze zeer diverse praktijken dekt: de plafonnering van de vergoeding van het kapitaal tot een bepaalde rentevoet, de verdeling van een deel of het geheel van de overschotten onder de werknemers of de leden-gebruikers, het aanleggen van een reserve voor toekomstige investeringen, de onmiddellijke bestemming via sociale werken, enz. Die voorrang is geen exclusieve voorwaarde. Volgens de definitie kan het noodzakelijk zijn om

het kapitaal beter te vergoeden, wanneer coöperatieven hun eigen middelen willen uitbreiden.

Er zijn dus twee benaderingen mogelijk. De ene gaat uit van de drie componenten van de sociaal-economische activiteit (coöperatieven, ziekenfondsen en verenigingen); de andere gaat uit van de vier ethische criteria.

Die ethische criteria zijn géén boekenwijsheid maar weerspiegelen wat duizenden mensen dagelijks proberen in de praktijk te brengen. Hun daden leveren het bewijs dat onze maatschappij de ingrediënten bevat om tot verandering te komen. Op een ogenblik waarop onze maatschap-

pij moeite heeft om haar interne contradicties te overwinnen, wint de sociale economie aan kracht en breidt ze haar werkgebied uit. Vooral op het vlak van de strijd tegen de sociale uitsluiting komt dat tot uiting. Daar gaat de dagelijkse actie hand in hand met de nieuwe soorten instellingen die een antwoord kunnen bieden op de oorzaken van de uitsluiting. De sociale economie kan ons helpen bij het analyseren van de moeilijkheden waarmee onze maatschappij kampt én kan ons mogelijke oplossingen aanwijzen.

In wat volgt stel ik vier actiemodellen van de sociale economie voor. Ze zijn tekenend voor de inzet op de gebieden van de beroepsopleiding, de tewerkstelling, de financiële structuren, en de 'nabijheidsjobs'.

De 'entreprises de formation par le travail' [6]

In de Franse Gemeenschap zijn 'les entreprises de formation par le travail' (EFT; in Vlaanderen worden ze 'leerwerkbedrijven' genoemd) verenigingen die de sociaal-professionele integratie beogen van werkloze jongeren met een laag opleidingsniveau en die van de traditionele circuits voor beroepsopleiding uitgesloten zijn. De opleiding in de EFT's is toegespitst op reële bezoldigde arbeid en vindt in de EFT zelf of in een externe onderneming plaats.

De praktische opleiding loopt samen met een theoretische opleiding (waarbij in het bijzonder een basiskennis van Frans, wiskunde en technische elementen over het gekozen beroep wordt verstrekt), alsook met een sociale begeleiding [7]. Zodra de opleiding is voltooid, wordt er hulp geboden bij het zoeken naar werk. De opleiding mag niet langer dan 18 maanden duren. De gemiddelde duur bedraagt zes maanden. Door de activiteiten van de EFT's worden goederen en/of diensten gecreëerd die over het algemeen worden gecommercialiseerd.

De EFT's ontstonden in het begin van de jaren '80 [8]. Door de forse stijging van de werkloosheid werd het onmogelijk een baan te vinden - een eerste factor van sociale integratie - zonder voldoende opleiding. Omdat één jongere op tien slechts een getuigschrift van een basisopleiding op zak had, moest er dringend werk gemaakt worden van een 'recht op opleiding voor

iedereen' om de uitsluiting tegen te gaan. Het leerproces in de EFT's is een variatie van wederkerend leren en vindt tijdens het werk zelf plaats. Het leren wordt opnieuw aantrekkelijk gemaakt voor jongeren die gebroken hebben met al wat van ver of van nabij op de school lijkt. Deze 'krachttoer' is een bijkomend argument ten gunste van wederkerend leren. In Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Zwitserland is dit systeem reeds lang op grote schaal ingeburgerd. In België blijft het onderbenut.

Het succes van de middenstandsléergangen, van de beroepsopleidingen van de RVA, de stages tijdens hogere studies (geneeskunde bijvoorbeeld) enz., toont aan dat wederkerend leren veel meer kan zijn dan de laatste kans voor de 'kneusjes van de school'. Volgens specialisten zou meer dan 20% van de jongeren meer opsteken door wederkerend leren dan door het traditionele onderwijs.

Globaal bereiken de zestig EFT's ongeveer 15% van de mensen voor wie ze zijn bestemd. De opleidingen concentreren zich voor 14% in de primaire sector (houthakkerij, veeteelt, tuinbouw), voor 38% in de bouwsector (ruwbouw, schrijnwerkerij, afwerking), voor 6% in de industriële sector (verpakking, drukkerij, isolatiematerialen, metalen, polyester, textiel), voor 42% in de tertiaire sector (bakkerij, bureautica, confectie, schoenmakerij, horeca, mechanica, schoonmaak, diensten aan personen en verkoop).

Ondanks het feit dat de EFT's in de Franse Gemeenschap erkend zijn en dat er geen twijfel bestaat over de sociale functie die ze vervullen, worden ze voortdurend geconfronteerd met moeilijkheden die hun werking precair maken: een verouderd wettelijk kader, het ontbreken van een passend statuut voor de stagiairs, de verkapte en onzekere overheidssteun (in het bijzonder voor de omkadering), een juridisch statuut (vzw) dat door de bedrijfswêrld niet altijd goed wordt aanvaard, het gebrek aan tewerkstellingsmogelijkheden waardoor de mogelijkheden tot professionele integratie aan het einde van de opleiding worden beperkt, enz.

Er staan initiatieven op stapel om die moeilijkheden te verhelpen: een nieuw wettelijk en

budgettair kader en een verzoek om advies bij de Nationale Arbeidsraad i.v.m. het statuut van de stagiairs. Wat tenslotte de tewerkstelling betreft voorziet het globaal plan van de federale regering in drie specifieke maatregelen: het *verruimen van het jongerenbanenplan*, het *vermindere*n van de arbeidskost voor lage lonen en het bevestigen van de 'entreprises d'insertion'.

De 'entreprises d'insertion'

Het grootste en meest onrustwekkende gedeelte van de werkloosheid is structureel, van lange duur en treft de weinig gekwalificeerde mensen. Het ziet er alsmar meer naar uit dat een traditioneel tewerkstellingsbeleid, zelfs indien het op de minst gekwalificeerden is afgestemd, niet toereikend is om de volledige tewerkstelling te garanderen. Daarom moeten nieuwe concepten zoals bijvoorbeeld de 'entreprise d'insertion' (EI; integratie-onderneming) bedacht worden. Het grijpt terug naar wat er op dit vlak bij onze zuiderburen gebeurt. In Frankrijk werden sinds 1988 niet minder dan 450 'entreprises d'insertion' in het leven geroepen. Samen stellen zij 10.000 werknemers tewerk. De EI's willen in de eerste plaats vaste of tijdelijke banen creëren voor mensen die niet in aanmerking komen voor aanwerving in de privé-sector. Minstens 60% van het personeel moet bestaan uit mensen met weinig kwalificaties die van de traditionele circuits voor tewerkstelling zijn uitgesloten. De lagere produktiviteit van de bewuste werknemers zou door een aanzienlijke vermindering van de sociale bijdragen worden gecompenseerd.

De EI is een ondernemingsvorm uit de sociale economie want ze is, ofschoon ze uit privé-initiatief voortkomt, op tewerkstelling gericht en niet op winst. Daarom hebben de EI's net zoals de leerwerkbedrijven en de beschermde werkplaatsen het juridische statuut van een vzw. Om elke vorm van piraterij te vermijden, voorziet het wetsontwerp van 4 maart 1993, dat de EI's moet officialiseren, in een erkennings- en controleprocedure onder toezicht van de gewestelijke ministers van economie en tewerkstelling. Een onderzoek van Jacques Defourny heeft uitgewezen dat, ongeacht de beoogde hypothesen, de impact op budgettair en tewerkstellingsvlak altijd

positief is.

In de Franse Gemeenschap bestaan reeds een dertigtal ondernemingen van sociale economie die gelijkaardige doelstellingen voor ogen hebben als de EI's. Hun lagere produktiviteit moet echter vaak door *onmetelijke inspanningen* en juridische constructies gecompenseerd worden. Bij gebrek aan een aangepast wettelijk en budgettair kader gaan ze een onmogelijke uitdaging aan. Ze moeten, net zoals de traditionele ondernemingen, het hoofd bieden aan de economische druk en tegelijkertijd strenge sociale verplichtingen nakomen. Die situatie ontmoedigt veel kandidaat-ondernemers.

Het wetsontwerp voorziet de nodige middelen voor dit soort sociaal-economisch ondernemerschap. Het werkt een aangepast kader uit voor de bestaande EI's en wil nieuwe initiatieven aanmoedigen. De (toekomstige) ervaring met EI's kan bijdragen tot de actuele discussie over de vermindering van de kost van weinig gekwalificeerd werk in alle economische sectoren.

De politieke weg naar EI's

De wet van 23 juli 1993 bestaat uit twee delen: het jongerenbanenplan en de vrijstelling van sociale bijdragen voor de bijzonder moeilijk te plaatsen werkzoekenden die in het kader van een erkende en door de regionale overheid gesubsidieerde onderneming van sociale economie worden aangeworven. De toepassingsbesluiten moeten, na overleg met de sociale partners in de Nationale Arbeidsraad, voor 31 maart 1994 genomen worden.

De Gewesten moeten een financiële bijdrage leveren om de criteria van omkadering en rentabiliteit te vervullen. De verhouding zelffinanciering-overheidssteun moet worden bepaald en mag voor de onderneming noch te ruim noch te krap uitvallen. Een teveel aan overheidssteun kan immers tot slecht beheer of tot oneerlijke concurrentie leiden. Een tekort aan overheidssteun kan het initiatief echter verstikken en tot een selectie van de werklozen leiden, wat in tegenspraak is met de filosofie van het ontwerp.

Door het ontwerp over de EI's werd het wetsvoorstel uit 1990 over de 'vennootschappen met een sociaal oogmerk' van senator Yves de

Wasseige terug op de agenda geplaatst. Dit voorstel wil voor bepaalde types van ondernemingen uit de sociale economie een nieuw juridisch statuut in het leven roepen. Het voorstel, dat door senator Willy Taminiaux werd overgenomen, wordt begin '94 in het parlement besproken.

Alternatieve financiering

De ondernemingen uit de 'nieuwe sociale economie' (vzw's met een economische draagwijdte en coöperatieven met een sociale draagwijdte) ondervinden vaak moeilijkheden wanneer ze krediet nodig hebben. De toegekende kredieten worden geplafonneerd, men vraagt waarborgen, de rentevoeten zijn hoog, en de dossiers worden langzaam en op een weinig aangepaste wijze behandeld. Bijgevolg worden de sociale ondernemingen geconfronteerd met moeilijke beheerssituaties, wat de verwezenlijking van het nagestreefde vennootschapsdoel afremt. Soms wordt de aandacht van de beheerder er zelfs van afgeleid, omdat hij zoveel moeite ondervindt om budgetten op te stellen, het beschikbare geld te beheren en de leveranciers te betalen, omdat hij tijd verliest met het zoeken naar krediet, omdat hij zware rentelasten moet dragen en omdat de geloofwaardigheid van zijn onderneming wordt geschaad.

Om die toestand het hoofd te bieden zijn op initiatief van de sector nieuwe mogelijkheden ontgonnen. Er werden federaties van sociale ondernemingen, die hun financieringsproblemen gemeenschappelijk beheren, opgestart en er werd voorzien in alternatief krediet. Dit 'nabijheidssparen' zamelt via autonome structuren fondsen in bij particulieren en instellingen (giften, participaties of leningen tegen een lage rentevoet) en kent de sociale ondernemingen kredieten toe aan interessante voorwaarden.

In 1983 werd er in België druk gedebatteerd over de bestedingen van het spaargeld van de mensen. Diverse banken werden ervan beschuldigd dat ze het apartheidsregime in Zuid-Afrika steunden. In bepaalde kristelijke milieus werd druk nagedacht en die inspanningen resulteerden in 1984 in de oprichting van de coöperatieve Crédal. Op het terrein voert Crédal twee soorten acties. Ze financiert coöperatieven en verenigin-

gen door middel van over één tot vijf jaar terugbetaalbare leningen. De leningen gaan van 100.000 tot 2.500.000 fr.; de rentevoet bedraagt 5,25% voor investeringen of bedrijfskapitaal en 6% voor overbruggingskredieten. Ten tweede verleent Crédal haar klanten hulp op het stuk van het beheer: informatisering en hulp bij het voeren van de boekhouding, de opstelling van financiële plannen.

De eerste stappen van Crédal zijn aarzelend en kosten veel moeite. Men is bang om krediet te verlenen. Men is bang dat men niet terugbetaald zal worden. De contracten moeten worden uitgewerkt, enz. Vanaf 1987 neemt het aantal verrichtingen echter constant toe. Het feit dat er tot op heden nog geen enkel schadegeval is opgetekend, toont aan dat de dossiers op professionele wijze worden beheerd en opgevolgd.

In 1988 besloten zeven Franstalige verenigingen het 'Réseau FA' op te zetten (FA staat voor financement alternatif, alternatieve financiering). Het doel van dit netwerk is tweeledig. Ten eerste het nadenken over de financiering van de sociale en verenigingseconomie stimuleren en de spaarders motiveren om hun spaargeld ook sociaal te laten renderen. Ten tweede: de nodige fondsen verzamelen voor de financiering van projecten van sociale en verenigingseconomie door de spaarders alternatieve produkten voor te stellen. Naar het voorbeeld van de samenwerking tussen de ASLK en Netwerk Vlaanderen (sinds 1984) werd een overeenkomst afgesloten tussen Réseau FA en de ASLK. Deze overeenkomst bepaalt dat Réseau FA 1% ontvangt van de interesten op de 'krekelspaargelden'. Privé-personen die aan 'krekelsparen' doen, kunnen zelf aangeven aan welk project 'hun' geld wordt besteed.

Krekelsparen stelt de ASLK in staat om zijn marktaandeel te vergroten en zijn cliënteel aan zich te binden. Het laat de spaarders toe hun spaargeld sociaal te laten renderen. Het geeft de verenigingen die lid zijn van Réseau FA de gelegenheid te werken met op die manier toegekende bedragen. In vijf jaar tijd bedroegen de gecumuleerde ristorno's 12 miljoen frank. Réseau FA is geen gesloten netwerk. Ieder jaar vervoe-gen nieuwe leden de oorspronkelijke oprichters. Momenteel zijn er 34 organisaties actief in domei-

nen zoals de hulp aan de derde wereld, de strijd tegen sociale uitsluiting, de bescherming van het milieu, de verdediging van de mensenrechten en het alternatief krediet.

Net zoals een privé-onderneming moet een sociale onderneming aan vier factoren voldoen om opgericht te kunnen worden: een ondernemer, een produkt, een markt en financiële middelen. Indien één van deze elementen ontbreekt, is het project niet leefbaar. De financiële middelen zijn dus één van de essentiële sleutels voor de ontwikkeling van de sociale economie. De huidige initiatieven van alternatieve financiering van sociale ondernemingen kunnen niet tegemoetkomen aan alle vragen. Om naar een hogere versnelling over te schakelen, is overheids-hulp noodzakelijk. Op dat stuk zijn diverse pistes mogelijk: het uit het niets oprichten van een openbare financieringsstructuur, een inbreng van middelen ten gunste van de bestaande alternatieve instellingen, de oprichting van een gemengde (openbare + private) structuur.

In Wallonië snijdt de Conseil Wallon de l'Economie Sociale dit probleem vaak aan. Tot op heden zonder concrete resultaten. In Vlaanderen werd kortgeleden een protocolakkoord afgesloten tussen drie instellingen voor alternatieve financiering en de Vlaamse Executieve. Laatstgenoemde brengt 100 miljoen fr. in voor de oprichting van een waarborgfonds voor kredieten toegankelijk aan EI-projecten. Op federaal vlak kan het initiatief genomen worden om een staatslening uit te geven, met een intrestverschil van bijvoorbeeld 1% en bestemd voor een nationaal fonds voor de financiering van projecten van sociale economie.

De dienstenchèque

Het laatste voorbeeld, de dienstenchèque, is in België nog niet meer dan een voorstel. Toch wil ik het hierover hebben omdat de idee van dienstenchèques sinds kort de aandacht van diverse Belgische politieke mandatarissen wegdraagt en omdat het ook vermeld wordt in het witboek van Jacques Delors over de tewerkstelling. Bovendien zouden de prestaties waartoe men toegang krijgt met de dienstenchèque op gunstige wijze beheerd kunnen worden door on-

dernemingen uit de sociale economie. Tenslotte opent de dienstenchèque nieuwe denkpijpen inzake potentiële nieuwe banen in de dienstensector, flexibiliteit in de financiering van de sociale zekerheid en de herverdeling van de arbeidstijd.

In vergelijking met de Verenigde Staten en Japan schiet Europa door de hogere arbeidskost aanzienlijk tekort wat betreft het scheppen van nieuwe banen in sommige dienstensectoren. Dat heeft vooral te maken met de sociale lasten die bij ons veel hoger zijn. In Europa wordt een deel van de bewuste diensten 'zwart' geleverd, andere worden gewoon niet geleverd. Een andere reden is van culturele aard: men bedient zich liever zelf dan zich te laten bedienen. Tot slot zijn er een hele reeks nuttige taken die ondergewaardeerd en gerangschikt worden onder wat men smalend de 'kleine klussen' noemt.

Er moet voor een stimulans worden gezorgd (bv. vrijstelling van sociale of fiscale bijdragen) om die potentiële tewerkstellingsmogelijkheden aan te boren en de betrokken werknemers tegelijkertijd een behoorlijke vergoeding en toegang tot ons model van sociale zekerheid te waarborgen. De sleutelvraag is hoe men er zeker van kan zijn dat er nieuwe banen worden geschapen zonder substitutie-effect en zonder afwending van het beoogde doel. In dat geval zouden de mindere uitgaven inzake werkloosheidsuitkeringen immers groter zijn dan de mindere ontvangsten die voortvloeien uit de vrijstelling. Het Franse stelsel van dienstenchèques is terzake een interessant voorbeeld.

In Frankrijk heeft de vijfjarenwet over tewerkstelling (30 september 1993) van de regering Balladur het ambitieuze project van Martine Aubry (minister van tewerkstelling in de regering Bérégovoy) gedeeltelijk overgenomen. Het heeft tot doel het zwartwerk te bestrijden en nieuwe banen te scheppen in de diensten verleend aan huis. Dit gebeurt door privé-personen vrij te stellen van een aantal administratieve verplichtingen waaraan werkgevers zich moeten onderwerpen, zoals de aangifte van een arbeidsovereenkomst, van een urenstaat, enz., en door een financiële stimulans in de vorm van een fiscale aftrekbaarheid. De bedoelde diensten zijn de huishoudelijke diensten die in opdracht van privé-personen

worden gepresteerd in hun privé-woning: schoonmaken, huishoudelijke hulp, gezinsbijstand, occasionele diensten,...

De posterijen zijn belast met de verdeling van de dienstenchèques. De chèque bestaat uit twee van elkaar los te maken delen: het ene deel dient voor de betaling van de werknemer, het tweede als bewijs voor de fiscale aftrekbaarheid die de werkgever geniet. De dienstenchèque staat gelijk met een uurloon. Hij omvat tevens het betaalde verlof en het geheel van de sociale bijdragen. Privé-personen betalen voor de dienstverlening met de chèque. De werknemer kan zijn chèque dan inruilen voor een nettoloan. Het verschil tussen de aankoopwaarde voor de werkgever en de tegenwaarde die de werknemer ontvangt in ruil voor de eerste helft komt overeen met de sociale lasten.

De posterijen moeten aan de RSZ alle coupons overdragen met het oog op de comptabilisering van de rechten van de werknemers. De particuliere werkgever bewaart zijn eigen coupon en voegt die bij zijn belastingaangifte om een belastingvermindering te genieten. De belastingvermindering is vastgesteld op de helft van de waarde van de chèques, met een aftrekbaar plafond van 25.000 FF. Deze maatregel zal bij wijze van een experiment in twee departementen worden toegepast vanaf het tweede kwartaal van 1994. Indien het experiment succesvol is, kan het gebruik van de dienstenchèque in 1995 worden verruimd tot het hele grondgebied en tot een groter gamma van diensten.

De regering schuift het cijfer van 300.000 nieuwe banen naar voren. Ter vergelijking: Martine Aubry vermeldt dat zij er reeds in geslaagd was bijna 150.000 familiale nabijheidsjobs te creëren door de belasting te verminderen en de aanwervings- en aangifteformulieren aanzienlijk te vereenvoudigen.

De geleidelijke vervanging van de maaltijdchèque

In België is het systeem van de maaltijdchèques aan de kaak gesteld omdat het van zijn oorspronkelijke doelstelling is afgeweken. In zijn huidige vorm is de maaltijdchèque eigenlijk een tweede munt geworden. Het gebruik ervan beperken, doet problemen rijzen. Een goede oplossing

zou erin kunnen bestaan de maaltijdchèques te vervangen door dienstenchèques. In tegenstelling tot de maaltijdchèques creëren die immers tewerkstelling, wat een vrijstelling van fiscale of sociale bijdragen rechtvaardigt.

Het toekennen van dienstenchèques aan loontrekkenden zou ook een herverdeling van de arbeid in de hand werken. Deze loontrekkenden zouden immers niet rechtstreeks een deel van hun eigen werk moeten afstaan (wat altijd gevoelig ligt) maar zouden, met behulp van hun loon, werk verschaffen aan anderen, in nieuwe sectoren en in hun eigen belang. Deze hypothese is volgens mij de enige variëteit van arbeidsherverdeling die veralgemeend kan worden. In een maatschappij waarin vele werknemers een veelheid aan activiteiten hebben terwijl het aantal werklozen onophoudelijk stijgt, is dit een originele oplossing die verkregen wordt door een vermenging van professionele en extra-professionele activiteiten.

Deze diensten zouden niet alleen door privé-personen verleend kunnen worden, maar ook door sociale ondernemingen. Dat biedt diverse voordelen. Ze kunnen individuele dossiers globaliseren, bijvoorbeeld door voorschotten te geven op lonen en door zich maandelijks te laten terugbetalen met de geïnde dienstenchèques. Dat biedt enerzijds het voordeel dat de posterijen en de RSZ zich niet moeten bezighouden met repetitieve, kleine betalingen en anderzijds voorkomt het dat de werknemers zelf worden bestraft met vervelende administratieve handelingen. Sociale ondernemingen kunnen ook het aanbod van diensten organiseren. Zo zal het initiatief zich sneller en beter ontwikkelen. Ze kunnen de arbeid zo organiseren dat het voor de werknemers niet gaat om versnipperde activiteiten voor diverse werkgevers, maar wel om een met één werkgever overeengekomen contractueel uurrooster. Ze kunnen de werknemers die hun eerste stappen zetten begeleiden en hen een opleiding garanderen. Tenslotte verkleinen sociale ondernemingen het risico dat de dienstenchèque onoordeelkundig wordt gebruikt.

Conclusie

Elke dag horen we over de crisis spreken.

Maar heeft dat woord nog wel betekenis, wetende dat we het al 20 jaar hanteren en dat allicht nog ettelijke jaren zullen blijven doen? Waren de jaren '60, die nu als modeljaren worden voorgesteld, niet veeleer de atypische jaren van deze eeuw? De periode waarin wij momenteel leven, wordt zoals elke andere periode gekenmerkt door grote uitdagingen en mutaties, in het bijzonder op het stuk van opleiding en tewerkstelling. Uit de geschiedenis van de voorbije twee eeuwen blijkt dat in periodes van maatschappelijke mutaties, de sociale economie een bevoorrechte plaats heeft ingenomen en een driedelige functie heeft vervuld:

- een inhaalfunctie. Grote maatschappelijke veranderingen gaan vaak gepaard met een versterking van de uitsluitingsfenomenen. De acties van de sociale economie zijn dan vaak de enige die snel de rol van 'bezemwagen' kunnen vervullen.

- een anticiperende functie. Op een soepele wijze kunnen autonome actoren vernieuwende oplossingen uitproberen om later, op grotere schaal, nieuwe soorten instellingen op te richten.

- een debatfunctie. Meer door hun daden dan door hun woorden kunnen de actoren uit de sociale economie aanzetten tot onderzoek en tot diepgravende debatten in domeinen waarin de sociaal-politieke beleidsmensen vaak de gevangenen zijn van onmiddellijke oplossingen en zij de bestaande instellingen willen redden.

De specificiteit van de sociale economie bestaat erin dat ze enerzijds beschikt over de beheers-autonomie die kenmerkend is voor de privé-sector en anderzijds - zoals de overheid - doelstellingen van openbaar nut nastreeft. Dank zij haar drie specifieke functies gaat de sociale economie

sociale uitdagingen aan en ontsnapt tegelijkertijd aan de starheid van de bestaande systemen. Vaak geven de nieuwe antwoorden die daaruit voortvloeien aanleiding tot talrijke interpellaties, discussies, onderhandelingen en soms zelfs geschillen op het terrein, in de vertegenwoordigende instanties en in de politieke wereld. Sociale vernieuwingen komen er nu eenmaal niet zonder slag of stoot...

- [1] Deze paragraaf alsook de tabel op blz. 8 zijn geïnspireerd op het werk van Jacques Defourny, hoogleraar economie aan de Université de Liège.
- [2] Naar V. Ginsburgh, S. Perlman en P. Pestiau, *Le travail bénévole*. In: *Les niveaux de vie de Belges*, 1987.
- [3] De raming van de bruto toegevoegde waarde is gebeurd door van het totale activiteitenvolume, dat vermeld staat in de tabel, de bedragen af te trekken die transiteren via de spaarkredietcoöperatieven en de mutualiteiten die in dit geval als tussenpersoon optreden. Het overgehouden saldo stemt overeen met de eigen werkingsactiviteit van de instellingen.
- [4] Dit zijn schattingen.
- [5] Het totaal heeft voor de 'leden' geen zin omdat veel mensen van verschillende sectoren deel uitmaken.
- [6] De EFT's omvatten drie types van verenigingen voor opleiding via het werk. De best gekende en meest verspreide is de 'entreprise d'apprentissage professionnel' (EAP).
- [7] Het leerprogramma bestaat voor 65% uit opleiding uit arbeid, 18% uit algemene vorming, 13% uit technische vorming en 4% uit 'zoeken naar werk'. Bron: Koning Boudewijnstichting, *Formations par le travail*.
- [8] Vooral tussen 1983 en 1988 kenden de EFT's een opgang (van 10 naar 60 ondernemingen). In 1987 werden de EFT's officieel erkend. Sedert 1988 kwamen er nauwelijks nieuwe EFT's bij, voornamelijk omwille van het krappe budget. De enkele nieuwe starters zijn derhalve het werk van zeer volhardende promotoren of van promotoren die politieke steun genieten. Er bestaan 5 gelijkaardige instellingen in de Duitstalige Gemeenschap en een 50-tal in Vlaanderen.